

HET BEEKDAL VAN HET SPRUITENSTROOMPJE

Jan van der Straaten

Inleiding

In het voorjaar van 1983 werd door Janny Friese en mij een tweetal telgebieden in de gemeente Hilvarenbeek op broedvogels geïnventariseerd. Een en ander gebeurde in het kader van de Avifaunakartering Midden- en Oost-Brabant. Een van deze telgebieden en wel het nummer 50 F 42 ten noordoosten van de kom van het dorp Hilvarenbeek had onze speciale belangstelling. Op grond van enkele vroegere bezoeken leek het gebied ons de moeite waard. Het betreft hier een beekdallandschap van het Spruitenstroompje en de Roodloop die ten westen van Biest-Houtakker samenvloeien en dan als Hazenloop verder in de richting van het Wilhelminakanaal stromen. Op kaart 1 is de ligging van het gebied aangegeven.

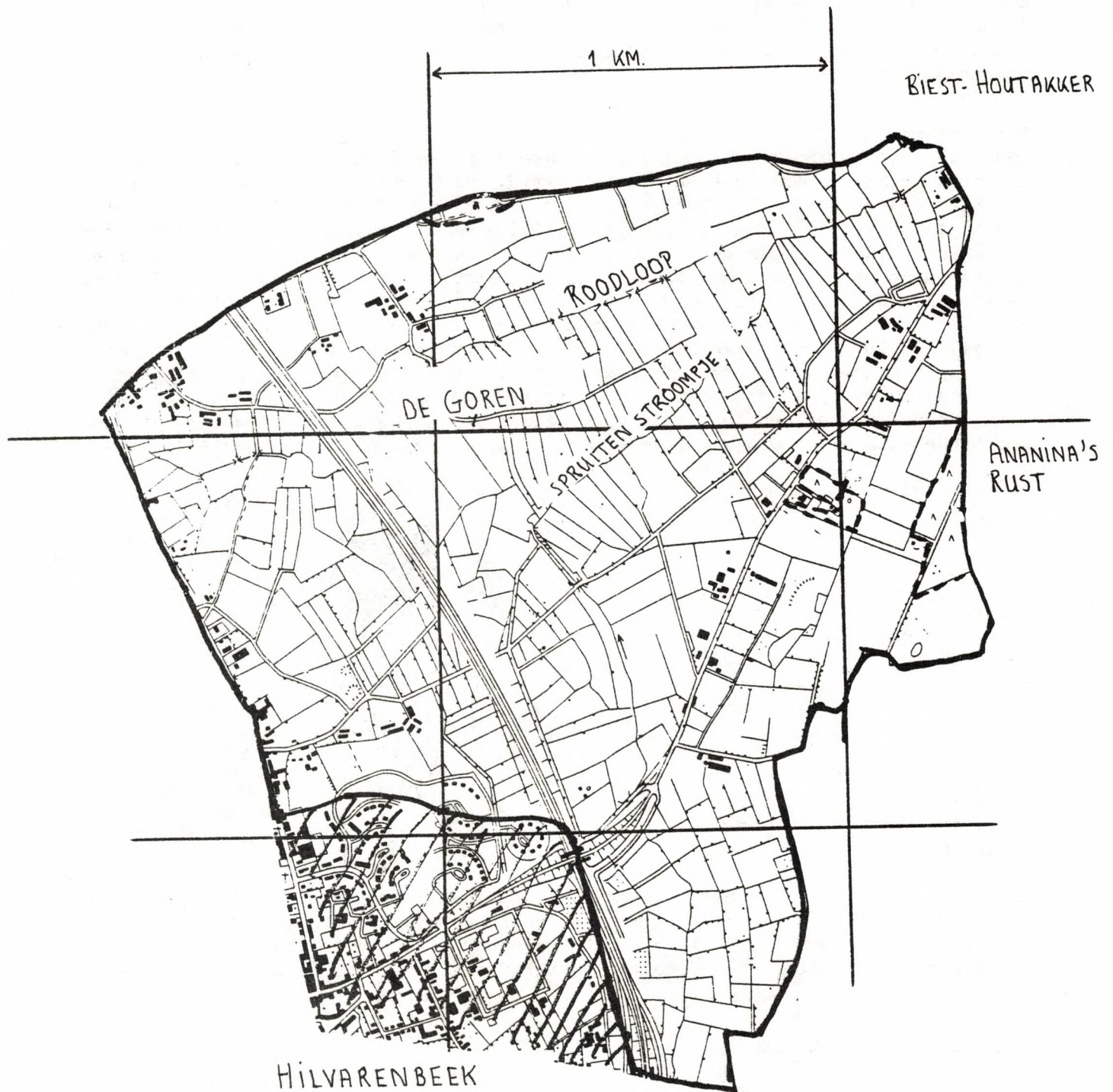
Karakter van het gebied

Als men het gebied bezoekt wordt men getroffen door het gave karakter dat het (nog) heeft. De samenvloeiing van Roodloop en Spruitenstroompje vindt plaats in een komvormige laagte, waardoor een breed en vochtig beekdal ontstaat. Aan de noordkant liggen de hoge akkers van de Schijf, terwijl aan de oostkant eveneens hogere gronden liggen. Op deze hoge zandrug ligt het bos van Annanina's Rust. Deze hogere gronden zijn over het algemeen zandig, terwijl in het eigenlijke beekdal venige en lemige gronden overheersen. De zandgronden dringen plaatselijk vrij ver het beekdal binnen, wat aan het voorkomen van planten als Valse salie en Veelbloemige salomonszegel te zien is. De afwisseling van grondsoorten in en langs het beekdal zorgt voor een grote verscheidenheid aan plantensoorten, hetgeen kenmerkend is voor de waardevolle beekdalen in Brabant. Vanuit de hogere gronden die rondom het beekdal liggen, loopt een grondwaterstroom naar het dal toe. Als gevolg van enigszins lemige lagen in de ondergrond van het beekdal treedt hier op veel plaatsen kwel op. In zo'n situatie moet veel water naar de beek worden afgevoerd. Op het kaartje is dat duidelijk te zien aan het grote aantal 'slootjes' dat haaks op de beek ligt en daarop afwatert. Veel van die 'slootjes' zou je eigenlijk beter als 'beekje' kunnen aanspreken daar het kwelwater via deze watertjes naar de beek wordt afgevoerd. Dit water en de vochtigheid van de graslanden heeft een grote invloed op de plantengroei en op de broedvogelsamenstelling. Zoals op de kaart te zien is zijn de kavels over het algemeen klein en hebben ze een langgerekte vorm met de kortste kant naar de beek toe. Deze vorm ontstaat vanuit de noodzaak om veel kwelwater van de graslanden naar de beek af te voeren. Op de grenzen van de kavels vinden we vaak begroeiingen van elzen- en eikenhakhout. Dit is vooral het geval in De Gooren. Plaatselijk vinden we hoge en goed uitgegroeide boomgroepjes van eiken en populieren. Juist deze afwisseling van houtwallen en boomgroepjes geven het gebied een karakteristiek voorkomen als Brabants beekdal.

Plantengroei

Tijdens onze broedvogelinventarisaties hebben we ook veel aandacht besteed aan de in het gebied voorkomende planten. Onze verwachtingen werden in hoge mate overtroffen. Rijke vindplaatsen van Gagel, Moerasspirea, Grote pimperl, Brede stekelvaren, Speenkruid, Dotter, Gewone vogelmelk, Echte koekoeksbloem, Kruipend zenegroen, Pinksterbloem, Gele lis, Gewone waterranonkel, Aarvederkruid, Klimop-waterranonkel, Bosanemoon, Adderwortel, Hemelsleutel, Melkeppe, Valse salie, Knolsteenbreek en Veelbloemige salomonszegel kom je hier nog tegen. Op één plaats vonden we nog Vrouwenmantel.

Er zijn in Brabant niet veel beekdalen meer te vinden waar een dergelijke ver-

Kaart 1. Het beekdal van het Spruitenstroompje in
de gemeente Hilvarenbeek

scheidenheid aan 'gewone' en zeldzame beekdalsoorten kan worden aangetroffen. Deze rijke afwisseling is te danken aan de grote afwisseling van grondsoorten in het brede beekdal, aan het optreden van kwel op veel plaatsen in het dal en aan de aanwezigheid van smalle perceelvormen waarop een relatief extensieve graslandcultuur plaatsvindt. Daarnaast zorgt de aanwezigheid van houtwallen voor gunstige omstandigheden voor soorten als Bosanemoon, Gewone vogelmelk, Veelbloemige salomonszegel en Valse salie.

Broedvogels

Aangezien het gebied binnen het ruilverkavelingsblok De Hilver valt, is het reeds eerder door Staatsbosbeheer geïnventariseerd. Op de verspreidingskaarten van deze inventarisatie is het door ons geïnventariseerde gebied opvallend leeg te noemen. Men moet daaruit echter niet de konklusie trekken dat dit wordt veroorzaakt door de afwezigheid van bepaalde broedvogels in het gebied. Deze verspreidingskaarten zeggen in de eerste plaats iets over de inventarisatiemethode die door SBB is toegepast. Er is toen een gebied van ca. 90 km² op 25 dagen bezocht, hetgeen betekent gemiddeld 360 ha. per bezoek. Onze inventarisaties hadden betrekking op een gebied van ca. 275 ha., terwijl we het gebied op 5 dagen inventariseerden: dit is gem. 55 ha. per bezoek. Dit verschil in intensiteit verklaart grotendeels het verschil in aantallen getelde broedvogels. Onze meer gedetailleerde inventarisaties laten zien dat dit gebied een heel rijk vogelgebied is. Zo werden door ons de volgende soorten en aantallen van min of meer typische beekdalsoorten vastgesteld:

Grote Lijster	4 paar
Geelgors	12 paar
Rietgors	1 paar
Torenvalk	1 paar
Grasmus	28 paar
Steenuil	2 paar
Kleine Karekiet	3 paar
IJsvogel	0-1 paar
Roodborsttapuit	13 paar
Watersnip	3 paar
Grutto	1 paar
Waterhoen	3 paar
Ransuil	1 paar
Sperwer	1 paar
Wintertaling	1 paar
Wielewaal	2 paar

Voor een gebied van ongeveer 275 ha. zijn dit zeer hoge aantallen. Met name soorten als Watersnip, Steenuil, Grasmus, Geelgors en Roodborsttapuit zijn in deze aantallen niet meer zo vaak in de Brabantse beekdalen aan te treffen. Deze hoge dichtheden hangen samen met dezelfde factoren als reeds bij de plantengroei zijn vernoemd.

De planologische toestand

Voor het gehele buitengebied van de gemeente Hilvarenbeek is een bestemmingsplan in voorbereiding, terwijl het gebied ook binnen het blok van de ruilverkaveling 'De Hilver' ligt. In het Streekplan is het gebied aangeduid als natuurwetenschappelijk waardevol. In het Struktuurschema Natuur- en Landschapsbehoud wordt gezegd dat onder andere het dal van het Spruitenstroompje van zodanig belang is dat het beschermd moet worden. Woorden op papier zijn echter nog geen garantie voor een veilige toestand. Ook in dit geval werd dat weer duidelijk.

Bij de overgang van het oude bestemmingsplan in hoofdzaak naar het in voorbereiding zijnde bestemmingsplan ontstond een moeilijke situatie. De gemeenteraad vond het aanvankelijk niet nodig om bij deze overgang een stelsel van aanlegvergunningen in het leven te roepen. Zo'n stelsel houdt ondermeer in dat boeren een ver-

gunning moeten hebben om bepaalde werkzaamheden uit te voeren die de waarde van het gebied kunnen aantasten. Dit voorkomt dat het gebied aangetast wordt voordat het nieuwe bestemmingsplan in werking treedt. De Landschapsgroep van de Werkgroep voor Natuurbehoud en Milieubeheer Tilburg en Omstreken (WNM) had nadrukkelijk om zo'n stelsel van aanlegvergunningen gevraagd.

In een agrarische gemeente valt het echter niet mee om iets aangenomen te krijgen dat de boeren aan banden legt. De boeren hadden al gauw door hoe de papieren lagen en gingen in De Gooren al snel aan het werk. Eiken werden gekapt, houtwallen gerooid, sloten en beken gedempt en nieuwe watergangen werden gegraven. Zo lang er geen nieuw bestemmingsplan is en ook geen stelsel van aanlegvergunningen kon niemand de boeren wat maken. Alleen het kappen van bomen was een overtreding van de kapverordening. Maar de bewijslast daarvan is ook niet zo eenvoudig. Deze aantastingen gebeurden natuurlijk uitgerekend in het meest waardevolle deel van het gebied, daar waar de meeste Grasmussen, Geelgorzen en Roodborsttapuiten broeden.

Groeiplaatsen van Klimopwaterranonkel, Knolsteenbreek en Grote pimpernel werden vakkundig onder het zand gewerkt.

De konsternatie bij de leden van de WNM was groot. We namen weer contact op met de gemeente Hilvarenbeek. Ook daar waren mensen geschrokken. De gemeenteraad nam nu wel een besluit voor een stelsel van aanlegvergunningen aan. Wie nu iets overhoop haalt is tenminste echt strafbaar. Of het helpt?

De toekomst

Er staan nog twee zaken te wachten. Dat is de komst van het bestemmingsplan en de ruilverkaveling. Het bestemmingsplan komt eerst. We zullen alles in het werk stellen om te zorgen dat er een goed bestemmingsplan komt. Dan hebben we tenminste bij de ruilverkaveling wat grond onder de voeten. Dat is van groot belang voor de vertegenwoordigers van natuur- en milieubescherming die in de voorbereidingskommissie van de ruilverkaveling zitten. Voor de rvk 'De Hilver' is dat Loek Hilgers. Het lijkt me toe dat het gebied zo belangrijk is dat het in het kader van de ruilverkaveling onder de werking van de Relatienota moet worden gebracht. Dit houdt in dat boeren een vergoeding krijgen als ze bepaalde werkzaamheden die schadelijk voor het gebied zijn nalaten. Als dit niet gebeurt zal dit gebied steeds verder aftakelen. Het is zeker de moeite waard voor het behoud van dit gebied te knokken. Bij de vaststelling van het bestemmingsplan en in de voorbereidingskommissie van de rvk zal dat zeker gebeuren. Het zal echter een heel karwei zijn. We leven immers in een maatschappij waarin bepaalde zaken vanzelf gebeuren en andere zaken vanzelf de gort indraaien. Het belang van een goed milieu behoort tot de laatste categorie. Om deze maatschappelijke invloeden te keren is een hele strijd nodig.

Literatuur

Braaksma, S. 1981. Natuur en Landschap in Goirle en de Hilver. Deel 3: De Vogels. SBB Dienstvak Natuurbehoud, Tilburg.

Adres: Hagelkruisplein 3, 5038 ME TILBURG